

PRAVO V INFORMACIJSKI DRUŽBI

M. Ahtik, M. Bogataj Jančič, M. Brkan, B. Bugarič,
M. Damjan, A. Galič, A. Grah Whatmough,
P. Grilc, M. Juhart, B. Koritnik, J. Kramberger Škerl,
J. Levovnik, B. Markelj, L. Markelj, Š. Mežnar,
N. Muhič, N. Pogorelčnik, J. Pusser, L. Ude,
K. Zajc, S. Zgaga

Urednik: M. Damjan

IUS SOFTWARE®

Založba

Ljubljana 2014

AVTORJI

Bojan Bugarič

univerzitetni diplomirani pravnik, doktor pravnih znanosti, izredni profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Matija Damjan

univerzitetni diplomirani pravnik, doktor pravnih znanosti, raziskovalec na Inštitutu za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Špelca Mežnar

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, docentka na Mednarodni fakulteti za družbene in poslovne študije v Celju, odvetnica pri Odvetniški družbi Čeferin, o. p., d. o. o.

Peter Grilc

univerzitetni diplomirani pravnik, doktor pravnih znanosti, redni profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, dekan Pravne fakultete Univerze v Ljubljani

Maja Brkan

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, docentka na Pravni fakulteti Univerze v Maastrichtu

Maja Bogataj Jančič

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, LLM (Harvard), LLM (Torino), direktorica in raziskovalka na Inštitutu za intelektualno lastnino

Jernej Pusser

univerzitetni diplomirani pravnik, LLM (Dunaj), raziskovalec na Inštitutu za intelektualno lastnino

Miha Juhart

univerzitetni diplomirani pravnik, doktor pravnih znanosti, redni profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Jure Levovnik

univerzitetni diplomirani pravnik, magister pravnih znanosti, partner v Odvetniški pisarni Jadek&Pensa, d. n. o. – o. p.

Aleš Galič

univerzitetni diplomirani pravnik, doktor pravnih znanosti, izredni profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Jerca Kramberger Škerl

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, docentka na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Neža Pogorelčnik

univerzitetna diplomirana pravnica, mlada raziskovalka na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Katarina Zajc

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica ekonomskih znanosti (George Mason), LL.M. (Yale), izredna profesorica na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Neža Muhič

univerzitetna diplomirana pravnica, sodniška pripravnica na Višjem sodišču v Ljubljani

Luka Markelj

univerzitetni diplomirani pravnik, odvetniški kandidat pri odvetniku Antonu Preglju v Ljubljani

Meta Ahtik

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica ekonomskih znanosti, docentka na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, ekonomistka pri Evropski centralni banki

Sabina Zgaga

univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, docentka za kazensko pravo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru

Blaž Markelj

univerzitetni diplomirani organizator-informatik, predavatelj za informacijsko varnost na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru

Lojze Ude

univerzitetni diplomirani pravnik, doktor pravnih znanosti, zaslužni profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, direktor Inštituta za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Andrej Grah Whatmough

univerzitetni diplomirani pravnik, specialist davčnega prava, študent znanstvenega magistrskega študija podjetništva na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani, direktor podjetij Londinium, d.o.o., in Grah in partnerji, d. o. o.

Boštjan Koritnik

univerzitetni diplomirani pravnik, študent znanstvenega magistrskega študija gospodarskega prava na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru, direktor in odgovorni urednik IUS Software, d.o.o., Ljubljana, strokovni urednik revije Pravniki

KAZALO

Uvod

Položaj prava v informacijski družbi / 9
Bojan Bugarič

I. Zasebnopravna vprašanja interneta

Odškodninska odgovornost internetnih posrednikov / 15
Matija Damjan

Civilna odgovornost za anonimne komentarje na internetu / 33
Špelca Mežnar

Nekateri pravni vidiki spletnega oglaševanja (posebej zavajajočega) / 53
Peter Grilc

Varstvo osebnih podatkov v spletnem okolju / 67
Maja Brkan

II. Intelektualna lastnina v informacijski družbi

Digitalizacija in osirotela dela / 91
Maja Bogataj Jančič, Jernej Pusser

Nekateri avtorskopravni problemi vzpostavitve digitalnega repozitorija na Univerzi v Ljubljani / 103
Miha Juhart

Pravno varstvo podatkovnih baz – izbrani pravni vidiki / 115
Jure Levovnik

Tridimenzionalno tiskanje in pravice intelektualne lastnine / 145
Matija Damjan

III. Procesna vprašanja v internetnem okolju

Elektronsko poslovanje in mednarodna pristojnost za potrošniške spore / 177
Aleš Galič

Mednarodna pristojnost in kolizijsko pravo EU za internetne kršitve zasebnosti in osebnostnih pravic / 191
Jerca Kramberger Škerl

Elektronsko vročanje / 217
Neža Pogorelčnik

IV. Informacijske tehnologije na področju javnega prava

Domet pravne ureditve spletnih iger na srečo / 241
Katarina Zajc, Luka Markelj, Neža Muhič

Nekateri pravnoekonomski vidiki navideznih valut / 273
Meta Ahtik

Uporabnik mobilne naprave – žrtev ali storilec kaznivega dejanja? / 297
Sabina Zgaga, Blaž Markelj

V. Vpliv informacijskih tehnologij na pravni sistem

Dostop do interneta kot temeljna pravica / 321
Matija Damjan

Objavljanje sodnih odločb v internetnih podatkovnih bazah in vpliv na sodno prakso / 333
Lojze Ude

Umetna inteligenca v pravu / 341
Andrej Grah Whatmough, Boštjan Koritnik

Law in Information Society

Summary / 361

Uvod

Položaj prava v informacijski družbi

dr. Bojan Bugarič

Na prelomu dvajsetega in enaindvajsetega stoletja se je uporaba informacijskih tehnologij uveljavila na vseh področjih življenja. Računalniki so omogočili digitalni zapis in hitro obdelavo najrazličnejših podatkov, internet in mobilna telefonija pa njihov takojšnji prenos in izmenjavo na velike razdalje. Skoraj vsaka kompleksnejša naprava že vsebuje mikroprocesor in se lahko povezuje z internetom, vsaj za posodobitev programske opreme. Ta temeljni tehnološki preboj je vplival na fizično proizvodnjo in poslovne storitve, osebno in poslovno komunikacijo, medije, trgovino, glasbeno in filmsko industrijo. Spremenil je vse od načina, kako shranjujemo zasebne fotografije, do tega, kako dostopamo do storitev javne uprave. Govorimo lahko o nastanku informacijske družbe, tj. družbe, v kateri je informacijska tehnologija pomembna za gospodarstvo, kulturo in zasebno življenje ter v kateri so ustvarjanje, posredovanje in upravljanje informacij vse pomembnejša kulturna in gospodarska dejavnost.

Preprostejše komuniciranje na daljavo, takojšnja dostopnost najrazličnejših informacij in interaktivni vmesniki uporabniških storitev so odpravili nekatere tehnološke ovire, ki so stoletja narekovala značilnosti družbenih razmerij, ki jih ureja pravo. Internet je na primer zrelativiziral vsa teritorialna pravila o določitvi pristojnosti ali veljavnega prava ter zabilisal mejo med komunikacijami in mediji. Novim okoliščinam porajajoče se informacijske družbe se mora zato prilagoditi tudi pravna ureditev. Prva faza prilagajanja prava novemu informacijskemu okolju je obsegala predvsem reševanje problemov in paradoksov, ki so se pojavili ob soočenju starih pravnih norm z novimi tehnološkimi okoliščinami. Prevladujoči normativni pristop je zajemal uporabo vsebinske analogije in širitev obstoječih pravnih konceptov na nove tehnologije. Elektronska oblika dokumentov in komunikacij v pravnem prometu je bila tako pod določenimi pogoji izenačena s tradicionalno pisno obliko, elektronski podpis s klasičnim podpisom, elektronska reprodukcija avtorskega dela z njegovo mehansko reprodukcijo, pravila o klasičnih knjižnih registrih so se prilagodila elektronskim registrom, klasična pravila o teritorialni pristojnosti se smiselno uporabljajo tudi pri regulaciji interneta, izdajatelj elektronskega medija je za njegovo vsebino odgovoren enako kot izdajatelj klasičnega medija ipd.

Proces prilagajanja prava novim okoliščinam informacijske družbe pa ni končan. Doslej sprejete pravne rešitve so pogosto izhajale iz (delno) napačnih predpostavk o nadaljnjem tehnološkem in ekonomskem razvoju ter o načinih poslovanja, ki naj bi se na tej podlagi razvili. Urejanje po analogiji s tradicionalnimi rešitvami tako ni več primerno, kadar je zaradi novih tehnologij odpadel *ratio* stare ureditve. Pogosto je bilo na primer prezrto, da je bistvena značilnost novega tehnološkega okolja težnja po prostem in nenadzorovanem pretoku vseh dobrin, ki jih je mogoče zapisati v obliki digitalne informacije. Internet omogoča neposreden stik vsakega z vsakim, brez posrednikov, zato informacijsko družbo zaznamuje proces disintermediacije. Tradicionalni modeli centraliziranega ustvarjanja in distribucije znanja niso več samoumevni, saj jih lahko uspešno nadomeščajo nove skupne oblike ustvarjanja in izmenjave dosežkov. To dokazujejo uspešni projekti odprtokodnega programja in prenosa podatkov s protokoli P2P, na katere pravo očitno ni bilo pripravljeno, a so iz ozkega kroga entuziastov prešli v pomembno poslovno rabo. Pravno varstvo tehnoloških ukrepov za zaščito avtorskih del pa je primer zgrešene zakonodajne rešitve, ki je namesto prilagajanja tehnološkim spremembam (neuspešno) skušala zgolj zaščititi tradicionalne poslovne modele centralizirane distribucije.

Možnosti uporabe informacijskih tehnologij v pravu še niso v celoti izkoriščene. Elektronske komunikacije lahko poenostavijo uporabo številnih uradnih postopkov v javni upravi in pravosodju ter strankam olajšajo izvedbo opravil na daljavo. Internet lahko omogoči širši in preprostejši dostop do elektronskih registrov pravic in pravnih dejstev ter do različnih uradnih in programskih gradiv, ki nastajajo v javnem sektorju, ter tako poveča preglednost delovanja državnih organov. Pri tem pa ne gre zanemariti, da razširjena uporaba informacijskih tehnologij poleg priložnosti prinaša tudi nova tveganja. Internetna dostopnost javnih podatkovnih baz na primer povečuje možnost zlonamernih vdorov vanje in zlorabe zbranih osebnih podatkov. Pretirano zanašanje na uporabo informacijskih tehnologij v uradnih postopkih, na primer tako, da je nekatere vloge mogoče podati samo v elektronski obliki, pa lahko vzpostavlja nesmiselne ovire za tiste, ki teh tehnologij ne obvladujejo ali jim ne zaupajo. Uvajanje elektronskih postopkov v nobenem primeru ne bi smelo biti samo sebi namen, ampak mora prinesiti jasne prednosti, hkrati pa je treba vnaprej predvideti in ustrezno urediti potencialne slabosti. Nekatere težave niti niso strogo tehnološke ali pravne narave, ampak gre predvsem za problem zaupanja, ki pa ga tudi ne gre zanemariti. To je zlasti razvidno pri elektronskih ali internetnih volitvah, kjer so tehnične možnosti za zlorabe in prilagajanje rezultata sicer bolj omejene kot pri klasičnih postopkih, vendar jih lahko zaznajo samo računalniški strokovnjaki, medtem ko bi klasične volilne lističe načeloma lahko vsak državljan ročno preštel in preveril pravilnost objavljenega volilnega izida. Za demokratično legitimnost elektronskih ali inter-

netnih volitev je zato treba najprej doseči ustrezno stopnjo zaupanja javnosti v tovrstne postopke.

V informacijski družbi pa se pojavljajo tudi povsem nova pravna vprašanja, ki so značilnost novega tehnološkega okolja in so pravno samo delno urejena ali prepuščena samoregulaciji ponudnikov storitev informacijske družbe. Najprej sem spada pravna ureditev interneta in elektronskih komunikacij kot informacijske infrastrukture, pravice do internetnih domen, vprašanja določanja internetnih standardov in izkoriščanja patentov na protokolih in tehnologijah, ki so del teh standardov. Nadalje gre za pravna vprašanja v zvezi z novimi pojavi in storitvami, ki pred nastankom interneta niso obstajali, kot so na primer spletno iskanje, računalništvo v oblaku in ponujanje programov kot storitev, družbena omrežja, spletni forumi, virtualne valute, hekerski napadi zaprtih sistemov in napadi porazdeljene omejitve storitve (DDoS). Pomembno vprašanje so tudi pravice uporabnikov internetnih storitev v razmerju do ponudnikov internetnega dostopa na eni strani in do države na drugi strani. Zaradi naraščajočega vpliva informacijske tehnologije na življenje vsakega posameznika pravna regulacija tega področja vse bolj zadeva tudi vprašanja človekovih pravic in demokratične ureditve celotne družbe.

Da bi učinkovito izkoristili vse priložnosti, ki jih ponuja informacijska doba, je potrebno nenehno preverjanje ustreznosti obstoječe pravne ureditve. Vendar za njeno prilagajanje novim tehnološkim okoliščinam niso vedno potrebne zakonodajne spremembe, saj se ustrezne rešitve pogosto razvijejo že v pravni praksi. Zaradi tega je tem bolj pomembno, da pravna teorija nova vprašanja pravočasno zazna in skuša ponuditi odgovore nanje s širšega systemskega stališča, ki se vsakdanji pravni praksi včasih izmika. Pravniki smo sicer že zaradi narave poklica nekoliko konservativni in se obravnavanju novih vprašanj, ki jih ne razumemo povsem, raje izognemo. Pogost je predsodek, da gre pri pravnih vprašanjih informacijske družbe predvsem za regulacijo uporabe novih tehnologij, zlasti za pravo elektronskih komunikacij. Vendar, kot je bilo v obrisih prikazano, to nikakor ne izčrpa pravnih problemov informacijske družbe, saj uporaba informacijskih tehnologij načenja vedno nova vprašanja tudi na povsem klasičnih pravnih področjih. Ta monografija prinaša pregled in poglobljeno obravnavo nekaterih izbranih pravnih problemov informacijske družbe, ki so bili doslej v slovenski pravni teoriji pomanjkljivo obravnavani. Jasno pa je, da smo s tem predvsem odstrli pogled na široko polje pravnih izzivov, ki jih še zastavlja sodobna informacijska družba.

